

Lenka Čábelová

Radiojournal

Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě
v letech 1923–1939

KAROLINUM
NAKLADATELSTVÍ UNIVERZITY KARLOVY
PRAHA 2003

Avšak vzhledem k tomu, že stížnosti posluchačů na přemíru vážné a nedostatek lehké hudby neustávaly,²⁸¹ lze předpokládat, že poměr absolutních čísel nebyl pro posluchače rozhodující. Jednak je možné, že bez ohledu na teoretickou převahu tzv. lehké hudby (tj. toho, co oficiální statistika Radiojournalu za lehkou hudbu označila, zřejmě sem spadala i tzv. populární hudba) byl i snížený rozsah vážné hudby vnímán jako přílišný. Jiným aspektem, jež je nutno vzít v úvahu, je časové řazení obou žánrů. Pro vážnou hudbu byl typický hlavní večerní čas (tj. po 20 hod.), lehká hudba (přenosy taneční hudby z kavárny apod.) přicházela často na řadu v pozdních večerních hodinách – přestože samotné vedení uznalo, že právě „přenosy z kavárny... těší se u celé řady obecně oblíbené“.²⁸²

Umělecký program

Nejvýznamnější formou nehudobního uměleckého vysílání byla rozhlasová hra, resp. předcházející dramatické formy. Z hlediska vývoje dramatické tvorby můžeme zaznamenat postupný posun od recitací, hereckých monologů, jednoduchých scének a dramatizací částí divadelních her²⁸³ přes přenosy operních a divadelních představení²⁸⁴ po pokusy o vlastní studiové adaptace divadelních her a nakonec skutečnou rozhlasovou hru, tj. útvar psaný přímo pro rozhlasovou adaptaci a respektující rozhlasovou estetiku.

Soutěž o původní rozhlasovou hru byla vypsaná roku 1926, avšak výsledky společnost Radiojournal neuspokojily. Na konci roku se rozhlas přesto pokusil o první dramatizace původních děl.²⁸⁵ V průběhu roku 1927 se v programu objevilo více původních rozhlasových her či scének. Hlavním problémem bylo nalézt způsoby jak překonat neexistující vizuální vjem a jak zprostředkovat veškerý obsah pouze akustickou formou. Od roku 1929 je již původní rozhlasová hra běžnou součástí vysílání, a to i ve formě celovečerních inscenací. Pražská stanice přitom kladla důraz spíše na tradiční formy rozhlasové hry (blízké divadelním realizacím) a na reprezentativní pojetí (výběr a rozhlasová adaptace klasických autorů, výroční cykly apod.).

Nejúspěšnější původní rozhlasová hra meziválečného československého rozhlasu je spjata s brněnskou odbočkou. Bylo tomu tak především pro inovační a odvážný přístup pracovníků této pobočky k rozhlasové estetice. V Brně se ve 30. letech zformovala skupina rozhlasových pracovníků,²⁸⁶ kteří se nebáli zkoušet nové cesty, experimentovat se zvukem a využívat specifík akustického projevu (tzv. brněnská škola). Právě jim se podařilo zcela oprostít rozhlasovou hru od závislosti na divadelních pravidlech.²⁸⁷

Přednášky

Přednášky byly do programu Radiojournalu zařazeny v květnu 1924, a to jako mechanický přednes textu (tj. nikoli v rozhlasovém zpracování). Jakkoli v daném okamžiku znamenaly bezesporu vítané rozšíření programu, záhy se staly problémem. Čím více se rozhlas stával běžnou součástí života a rostly nároky a očekávání posluchačů, tím méně jejich podoba uspokojovala. Radiojournal byl nucen hledat i v této oblasti rozhlasové formy projevu.

Přednášky, které tvořily nejvýraznější mluvený žánr 20. let, byly navíc z velké části připravovány externími institucemi. S rozhlasem spolupracovaly především Masarykův lidovýchovný ústav, Konfederace duševních pracovníků, Lidová akademie a Masarykova akademie práce (systematická spolupráce byla navazována od roku 1926). Tyto instituce vystupovaly jednak sdruženě v rámci tzv. Osvětového a kulturního rozhlasu, ale také samostatně (tj. přednáška byla v programu označena jako přednáška konkrétní organizace). Přednášky pokrývaly nejrozličnější témata, vystupovali v nich různí řečníci (vědci, politici, lékaři a další odborníci, umělci, spisovatelé a básníci, novináři, cestovatelé a další osobnosti veřejného života).

Potřeba organizování množství různorodých přednášek a udržovat v jejich vysílání určitou linii dala na počátku 30. let vzniknout zvláštnímu přednáškovému oddělení, které vedl profesor Karlovy univerzity Otakar Matoušek. Matoušek byl bezesporu nejvýznamnější osobností rozhlasového přednáškového světa v meziválečném období. Pro přednáškový program získal mnoho důležitých odborníků a osobností a dokázal dát přednáškovému pořadu určitý řád. Ten se projevil především tematickou pravidelností, omezením externích dodavatelů,²⁸⁸ jejichž nabídku nebylo snadno skloubit (popř. zvýšenou koordinací jejich nabídky jakož i přednášek vysílaných v rámci odborných rozhlasů), snahou o profesionalizaci přednášejících i jejich projevu. Postupně v programu vznikaly jednak tematické cykly (vědecké, hospodářské, historické, vlastivědné, technické, zdravotně apod.), jednak pravidelné rubriky (tzv. hlídky). Vybrané přednášky byly vydávány tiskem (knihovnička „Přednášky československého rozhlasu“).²⁸⁹

Nejnámějším přednáškovým cyklem 30. let je asi Svět v přerodu, vysílaný v průběhu roku 1934. Cyklus byl koncipován jako „diskusní“ série či výměna názorů (navazující přednášky, nikoli diskuse přímo ve studiu) o aktuálním stavu nejrozličnějších oblastí života (věda, technika, bydlení, kultura, literatura, sociální oblast, náboženství, jazyk atd.).²⁹⁰ Také tvar pořadů přednáškového charakteru postupně zaznamenal posun ke komplexnějším formám, a to montážím a pas-

mám (zejména od poloviny 30. let, kdy byla k dispozici potřebná záznamová technika).

Mezi činnosti přednáškového oddělení patřily dlouho také veškeré neumělecké mluvené pořady (jazykové kurzy, ranní tělocvik a reportáže). Zajišťovalo i případné pokrytí mimořádných událostí, které by (z dnešního hlediska) spadaly do agendy zpravodajského oddělení, jež v rozhlase existovat nemohlo. Od poloviny 30. let však výrazně narostlo množství pořadů reportážního (přenosového) charakteru, takže roku 1936 konečně vzniklo zvláštní oddělení – pro reportáže a aktualitu (při slovesném odboru).

Přenosy

Důležitou složkou vysílání byly přenosy (už roku 1926 realizovány celkem z 38 míst, viz kapitola o přenosové technice). Vedle výše zmíněných uměleckých přenosů se uplatnily zejména sportovní přenosy.

V srpnu 1924 byl skutečně první pokus o rozhlasovou reportáž ze sportovního utkání, a to ze stadionu na pražské Letné (boxerský zápas Frolik versus Hers a Rose versus Knight). Přenos v rozhlase komentoval Adolf Dobrovolný na základě telefonických informací od Jiřího Hojera, jenž byl přímo v místě zápasu. Na poli sportovní reportáže však vynikl především Josef Laufer, který se hvězdou sportovní reportáže první republiky stal vlastně zcela náhodně (zastoupil reportéra, který se nedostavil). Laufer v rozhlase poprvé vystoupil 3. října 1926 při fotbalovém utkání SK Slavia a Hungarie Budapešť a okamžitě si získal srdce posluchačů. Komentované sportovní přenosy se pak staly jedním z pilířů programu, a to pilířem dosti atypickým vzhledem k celkové kulturně a osvětově orientované koncepci vysílání...

Radiojournal však cíleně vyvíjel snahu zprostředkovat posluchačům i jiné než kulturní a sportovní události celostátního významu, např. průběh volby prezidenta republiky 27. května 1927 či oslavy 700. výročí založení města Znojma. První takový přenos byl realizován v červnu roku 1925, kdy rozhlas zvukově zprostředkoval průběh pokládání základního kamene vysoké technické školy v Dejvicích. Asi nejznámější reportáží období první republiky, ve smyslu informačního přenosu významné společenské události, je reportáž z osmého všesokolského sletu (tzv. Slet na krystal). Právě tento přenos, který se vyznačoval mnoha zvukovými efekty z terénu a který reportérsky zajišťoval František Havel, je považován za zrod rozhlasové reportáže. Ačkoli samotný slet probíhal na Strahovském stadionu, přenos začal už zvukově efektním příjezdem sokolů na Wilsonovo nádraží.

Specializovaná vysílání: odborné rozhlasy, menšinová vysílání a školský rozhlas

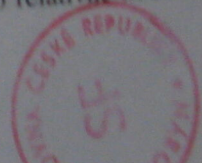
Také specializovaná vysílání, tedy program určený pro zvláštní cílové skupiny posluchačů, byla vedle přednášek často připravována mimo samotnou rozhlasovou společnost. Radiojournal buď delegoval jejich produkci na jinou již existující společnost či instituci, nebo vytvořil (či nechal vzniknout) zvláštní přípravné kuratorium, sbor.

Termínem odborné rozhlasy bylo označováno vysílání pro zemědělce, dělníky a obchodníky a živnostníky (v zásadě by bylo možno hovořit o odborných redakcích, popř. relacích). Právě odborné rozhlasy jsou některými autory považovány za nástroj uplatnění vlivu politických stran v rozhlase, neboť jejich struktura plně odpovídala zaměření některých stran: Republikánská strana československého venkova (zemědělský rozhlas), Československá sociálně demokratická strana a Československá strana národně socialistická (dělnický rozhlas) a Československá živnostensko-obchodnická strana (rozhlas pro průmysl, obchod a živnosti).²⁹¹

Už v prosinci 1925 bylo založeno Kuratorium zemědělského rozhlasu při Zemědělské jednotě (složené především z členů agrární strany²⁹²), které chystalo a řídilo program zemědělského rozhlasu. Vysílání bylo zahájeno 3. ledna 1926. Radiojournal kuratoriu poskytoval technické zázemí a vysílací čas, ale do samotného programu dlouho nezasahoval. Kovářik charakterizuje zemědělský rozhlas jako „rozhlas v rozhlase“²⁹³ (pozdější regionální odbočky Radiojournalu měly také své vlastní redakce zemědělského rozhlasu, vzniklo jich postupně celkem pět).

Obdobně byly organizovány ostatní odborné rozhlasy – dělnický rozhlas pomocí Kuratoria dělnického rozhlasu (vysílání zahájeno v září 1926) a rozhlas pro průmysl, obchod a živnosti prostřednictvím Kuratoria rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti (vysílání zahájeno v březnu 1927). Také tato kuratoria byla tvořena i zástupci politických stran (vedle představitelů zájmových organizací). Všechny odborné rozhlasy vysílaly jak relace, které podporovaly politické cíle příslušných stran, tak přímo projevy jejich členů. Platí to zejména pro zemědělský rozhlas.²⁹⁴ Je pochopitelné, že celková kvalita vysílání tím někdy trpěla a že rozhlas byl vystaven stížnostem, že podporuje konkrétní politickou stranu či směr.²⁹⁵ Navíc i samotná specializovanost jednotlivých odborných rozhlasů vyvolávala nespokojenost posluchačů, kteří zrovna nepatřili k příslušným sociálním segmentům či neměli o podobný typ úzce zaměřených (někdy politicky tendencí) pořadů zájem.

Později znamenala samostatnost těchto rozhlasů pro RJ také organizační problém. Vzhledem k tomu, že jim bylo vyhrazeno relativně hodně vysílacího

časů (zvláště opět zemědělskému rozhlasu, který měl v „nejlepších dobách“ do-
bromady až pět hodin denně) a že nebylo snadné ovlivnit jejich vysílání, kom-
plikovaly se snahy společnosti o ucelený program (například co se týče témat
přednášek).

RJ se tuto situaci snažil řešit a nakonec se mu podařilo odborné rozhlasové
organizovat a začlenit do své organizační struktury, jakkoli až v souvislosti s cel-
kovými změnami organizace a řízení rozhlasu na konci 30. let (plně se to u ze-
mědělského rozhlasu podařilo až v roce 1939, u dělnického dokonce ještě
později).

Samostatnost přípravných kuratorií měla však i přínosy. Právě jejich nezávis-
lost na Radiojournalu vytvářela prostor pro inovační přístup. Příprava programu
mimo tradičně orientované a jen málo experimentující pražské ústředí umožnila
vyzkoušet některé nové formy a uplatnit více zábavného programu (což platilo
i pro některé regionální odbočky, zvláště Brno). Navíc tím, že odborné redakce
měly jen omezený prostor ve vysílání, v němž potřebovaly prostrádat několik žán-
rů, byla jejich vysílání také místem pro pestrý program, a to jak žánrově (zprávy,
dialogy a scénky, přednášky, hudba), tak tematicky. Zvláště to opět platí pro ze-
mědělský rozhlas, v jehož vysílání byla poprvé uplatněna dialogová forma a kte-
rý se v některých svých částech snažil praktické informace prostředkovat zábav-
nou cestou.²⁹⁶

Podobným způsobem jako odborné rozhlasové bylo vytvářeno také program
německou menšinu (zahájen v říjnu 1925). Přípravovala jej nezávisle na Radio-
journalu pražská německá osvětová instituce Urania. K zásadní změně v přípra-
vě vysílání pro nejpočetnější československou menšinu v meziválečném období
došlo na jaře 1938, kdy byla zprovozněna zvláštní stanice pro německé vysílání
(u Mělníka, vysílač Praha II). Její pracovníci byli už zaměstnanci Radiojournalu.
Radiojournal vysílal také pro maďarskou a ukrajinskou menšinu.

Roku 1927 vznikl podle některých pramenů další samostatný útvar – školský
odbor, tj. odbor pro přípravu školského rozhlasu. Datum zahájení vysílání tzv.
školského rozhlasu neboli pořadů určených pro jednotlivé stupně základních škol
je však sporné. Někteří autoři datují zahájení pokusného vysílání do roku 1929,
pravidelného o rok později. Jiné publikace však uvádějí pozdější data zahájení:
1931 a 1932. Je to zřejmě dáno tím, že rozhlas pro školy vysílal zprvu nepravi-
delně, popř. pod jiným názvem než školský rozhlas, čímž mohou vznikat tyto ne-
shody ohledně oficiálního začátku.

Nejpravděpodobnější budou zřejmě údaje Patzákové,²⁹⁷ která uvádí, že škol-
ská správa činila pokusy o zavedení školského rozhlasu už od roku 1928 a že prv-
ní vysílání školského charakteru bylo realizováno v říjnu 1929 (pokusná relace).

V srpnu 1930 vydal ministr školství Dérer výnos o zřízení školského rozhlasu,
který měl být součástí školního vyučování na národních školách a k němuž měl
být zřízen zvláštní Sbor pro školský rozhlas. Ten se v listopadu téhož roku usta-
vil (byl jmenovaný MŠNO) a byl tvořen zástupci ministerstva, školských úřadů
a Ladislavem Šourkem za Radiojournal. Slavnostní zahájení školského vysílání
proběhlo podle Patzákové v prosinci 1930, rozhlas se naplno rozběhl v následu-
jícím roce. Jak je patrné, i tato relace byla řízena zvenčí (Sbor měl zajišťovat pro-
gramovou kontrolu a usměrňování školského rozhlasu).

Oblast vysílání pro školy se stala jedním z prominentních předmětů zájmu ve-
dení společnosti už na konci 20. let:

„Za velmi důležitou složku své činnosti považujeme rozhlas školský, který se
již v některých zahraničních státech výborně osvědčil. Pracujeme na jeho vytvo-
ření dle pokynů ministerstva školství a národní osvěty, které po zevrubném pro-
studování věci dá již v brzké době pevný základ k jeho uskutečnění.“²⁹⁸

Je snad možno hovořit až o určitém společenském trendu, možná dokonce
módní vlně (zřejmě celoevropské), kterou by snad bylo možné srovnat s dnešní-
mi iniciativami zavést internet do škol.²⁹⁹ Stát se aktivně angažoval nejen ve škol-
ském vysílání, ale i ve snahách vybavit co nejvíce škol rozhlasovými přijímači
a byl v tomto směru podporován i veřejností (v zastoupení tisku). V roce 1932
bylo rozhlasové vysílání součástí výuky na více než 3000 českých a na téměř ti-
síc německých škol. Radiojournal spokojeně prohlašoval, že rozhlas

„...je správně chápán učitelstvem a milován žactvem. Výsledek společné prá-
ce (Radiojournalu, Sboru pro školský rozhlas a ministerstva školství a národní
osvěty, pozn. L. Č.) staví jej na roveň nejlepším školským rozhlasům v cizině“.³⁰⁰

Zcela specifickým případem vyvedení přípravy programu z Radiojournalu je
zpravodajství.

Zpravodajství a publicistika

Zprávy tvořily součást programu od počátků vysílání. Nejprve je hlasatel vy-
bíral z novin, později (od jara 1924) začala rozhlasové zpravodajství připravovat
Československá tisková kancelář.³⁰¹ Do Radiojournalu byly telefonovány zprávy
určené pro tisk bez úpravy pro mluvené slovo. Od ledna 1925 pak byla spolupra-
ce systematická a ČTK třikrát denně telefonovala politické a tzv. časové (aktuál-
ní, všeobecné) zprávy. Od poloviny 20. let se ČTK stala výhradním dodavatelem
politického, hospodářského a všeobecného zpravodajství. Stalo se tak na výslov-
né přání státu (viz výše). V bodě 6) usnesení ministerské rady z 6. března 1925
stálo:

„Radiojournal bude pracovat v nejužší souvislosti s oficiálními tiskovými kancelářemi – toho času československou tiskovou kancelář – a to tak, že:

- a) Zástupce tiskového odboru prezidia ministerské rady bude jménem oficiální tiskové služby členem jednatelského sboru Radiojournalu.
- b) Radiojournal bude tiskové zprávy odebírat jen od Čsl. tiskové kanceláře a
- c) Abonentí Radiojournalu, kteří jsou zároveň abonenty Čsl. tiskové kanceláře na její burzovní zprávy, obdrží za zvláštní úplatu od této kanceláře dešifrovací klíč pro čtení těchto zpráv.“³⁰²

Dne 24. 6. 1925 uzavřel Radiojournal smlouvu s ČTK (se zpětnou platností od 1. ledna 1925) o poskytování všeobecných, politických a meteorologických zpráv. Radiojournal platil ČTK měsíční paušál, od r. 1926 činil poplatek 3 % z předplatného vybraného od posluchačů. V září 1926 vzniklo v ČTK rozhlasové oddělení, které zprávy telefonovalo přímo do éteru. Jednalo se ale stále o noviny, tedy text určený ke čtení. ČTK neprodukovala rozhlasové zprávy v pravém slova smyslu, tj. takové, které by byly určeny k porozumění pouhým poslechem.

Zpravodajství ČTK bylo po stránce obsahové i formální terčem neustálé kritiky posluchačů i denního tisku. Byla mu vytýkána nedostatečná objektivita, jednostrannost, nevhodná formulace textu, špatný a nedokonalý přednes. List Národní osvobození celkový dojem ze zpravodajství například shrnulo slovy:

„Teď jak slyším zprávy čs. tiskové kanceláře, hned radio vypnu. Předně: Jsou napsány koženým stylem a s takovou důkladností, že poslouchajícím rostou vousy. Za druhé: ty kožené zprávy přednáší nějaký zatrpklý pán tak pomalu, jako by diktoval instrukce pro četníky a strážníky...“³⁰³

Kritiky na zpravodajství ČTK bylo mnoho. Radiojournal si nakonec v průběhu 30. let vybudoval neoficiální informační pořady nezávislé na ČTK, které však nemohly mít formu skutečného zpravodajství. Ke snaze doplňovat či nahrazovat servis ČTK vedly zejména dva faktory.

Jedním z nich byl rozpor mezi politickou linií rozhlasu, jehož vedení inklinovalo spíše k podpoře tzv. hradní politiky, a politickou tendencí ČTK, která byla pod vlivem agrární strany.³⁰⁴ Ve 30. letech se tyto dvě linie stávaly v mnoha ohledech jen těžko slučitelné, navíc jakákoli politizace zpravodajství zpravidla značně škodí – jak je zřejmé např. ze sarkastické poznámky Lidových novin z roku 1935 v souvislosti s napjatým očekáváním výsledků plebiscitu v Sársku:

„Konečně se ozve vytoužený hlasatel posledních zpráv a tisíce lidí v Praze i v nezapadlejších dědinách zatají dech: „Dnes v neděli...“ spustí hlasatel a vy mu málem napovídáte: „...konal se v Sársku celým světem vzrušeně sledovaný plebiscit.“ Ale kdežpak! Rozhlas přece nejsou noviny, aby kladl důraz na to, co

je nejdůležitější a podle toho dal svým tiskovým relacím náležitě pořadí. Rozhlas si to odříká podle staré šablony: „Dnes v neděli konala se ve Sviňově župní schůze republikánské strany na níž...“ Ne, v této soutěži noviny neprohraji.“³⁰⁵

Vzhledem k povinnému odběru zpravodajství od ČTK mohl RJ vysílat nezávisle pouze kulturní zprávy a později přehled tisku. Už na konci 20. let vzniklo kulturní (později i divadelní) zpravodajství magazínového typu, tedy pestřejší a záživnější než texty předčítané ČTK,³⁰⁶ avšak orientované jen na kulturní oblast. Kromě toho vysílal RJ sám zprávy v cizích jazycích, tj. zprávy určené do zahraničí.

Druhým faktorem byla zvýšená potřeba skutečně aktuálního zpravodajství vzhledem k politickému vývoji ve 30. letech. Je snad možno říct, že Radiojournalu zpočátku příliš nevadilo, že nenabízí kvalitní zpravodajství, které nebylo jeho programovou prioritou. Nejpozději od poloviny 30. let však vědomí nutnosti kvalitních a aktuálních zpráv rostlo a rozhlasová společnost se vědomě snažila vymáhat ze závislosti na ČTK. V roce 1930 (v referenci k předchozímu roku) vedení společnosti výslovně připustilo kompetence a význam rozhlasu nejen na poli kulturním, ale i jako média rychlé a aktuální informace (pro vnímání této funkce rozhlasu ze strany tehdejších tvůrců programové koncepce je nicméně symptomatické, že i o tomto bytostně neuměleckém žánru hovoří v rámci výkladu o umělecké části rozhlasového vysílání):

„V roce 1929 obsáhl program literárně-dramatický 5 611 relací. Vedle čistého zpravodajství (poskytovaného ČTK, pozn. L. Č.) pěstovali jsme vysílání tzv. aktualit, uvádějící posluchače přímo do prostředí děje událostí celonárodního, všestátního nebo sportovního rázu (tj. přenosy neboli reportáže, pozn. L. Č.). Vysílané aktuality těší se čím dále tím větší pozorností a můžeme již dnes konstatovat, že činnost rozhlasu bude se právě v tomto směru vyvíjet, který svého posluchače co nejvíce přibližuje k životu a bezprostřednímu styku se všemi událostmi, jež jej jako občana republiky nebo člověka mohou zajímat.“³⁰⁷

Na počátku 30. let zavedla společnost přehledy tisku (1932), které byly postupně rozšiřovány (mluvené noviny plus přehled tisku). Jinou cestou zvýšení podílu informací v programu byla aktualizace přednášek (Svět v přerodu) a nárůst počtu reportáží (přenosů).

Součástí aktualizace programu byly i tematické posuny, které ve 2. polovině 30. let korespondovaly s potřebou podporování demokracie, státní myšlenky, posilování národního vědomí, brannosti a obranyschopnosti.³⁰⁸

Zpravodajství bylo dlouho podřízeno literárnímu (přednáškovému) odboru. Při slovesném odboru Radiojournalu vzniklo konečně roku 1936 oddělení pro reportáže a aktuality.

Nejvýznamnějším pokusem o změnu poměrně nešťastné situace na poli zpravodajství bylo zavedení pořadu Okénka 8. května 1938 (zodpovědný redaktor byl Miloslav Disman, dále se na jejich přípravě podíleli zejména František Kamil Zeman, František Kocourek a Mirko Očadlík). Byly to zpravidla desetiminutové pořady vysílané po večerních zprávách ČTK, které měly za cíl mimo jiné „paralyzovat“ její styl, jenž byl v souvislosti s mezinárodně politickým vývojem považován za poraženecký. Od září 1938 se Okénka stala nejposlouchanějším pořadem.³⁰⁹ Jiným důležitým úkolem Okének bylo pomáhat občanům při řešení každodenních potíží a při orientaci v rychle se měnící době. Jejich tvůrci považovali za svůj hlavní úkol „*dodávat občanům našeho státu odvahy do nového života... seznamovat veřejnost se všemi pracemi, které vláda podniká pro obnovu státu*“.³¹⁰

Tematicky se Okénka od podzimu 1938 věnovala zejména hospodářským, sociálním a dopravním problémům, informacím pro uprchlíky z odstoupených území, vojenským, politickým a kulturním otázkám. Jejich důležitou funkcí byla také přímá interakce s posluchači – odpovídání na dotazy, poskytování rad a informací na vyžádání (např. o nových zákonech) apod. Fungovala také jako prostor pro politický komentář (ve své funkci vysvětlování aktů vlády a politického dění), což byl žánr dosud v rozhlasu nevídaný. Od září 1938 se Okénka stala nejposlouchanějším pořadem. (Hlasatelé se občas dopouštěli předem neschválených projevů – názorů, hodnocení apod., čímž si také často získávali sympatie posluchačů.)

*„Značných rozměrů nabyla agenda Okénka i jinak, zejména tím, že Okénku dochází značné množství korespondence, jež obsahuje žádosti o informace, podněty, posudky a zprávy, jež vesměs prozrazují, jak hluboko zabírá v zájmu našich posluchačů nejenom duch, ale také rozhlasová metoda našeho Okénka.“*³¹¹

*„Posluchači píší téměř o všem, o čem jsou v Okénku informováni, žádají o vysvětlení otázek optování, převodu majetku ze zabraného území apod. O popularitě Okénka svědčí i to, že často se posluchači dotazují výslovně redakce Okénka na zprávy, které byly hlášeny Čsl. tiskovou kanceláří nebo mimořádně mezi programem, nebo ve zprávách Svazu průmyslníků apod. V takovém případě opatřujeme zprávy přímo a zodpovídáme i složité otázky a postupujeme i k vyřízení příslušnému odboru nebo redakci. Posluchači uznávají vděčně informační činnost Okénka...“*³¹²

Až roku 1938 tvořily reportáže a zpravodajství téměř čtvrtinu programu (24,2 %³¹³) a teprve na samém konci 30. let se začala uplatňovat širší škála žánrů a publicistika začala mít v rámci programu relativně rovnoprávné postavení.

2.7.3 Shrnutí některých rysů programové činnosti

Následující zhodnocení programové činnosti rozhlasu vědomě vychází z představ o funkcích masmédií, jak jsme je definovali na počátku této kapitoly, a musí tedy být spíše kritické. Nechceme se tím dopouštět ahistorismu, jsme si plně vědomi, že rozhlas si ve sledované době kladl jiné cíle, a ani ty v tomto hodnocení pokusu neopomineme. Dopouštíme se této kritiky jen s vědomím dvou notičím pokusu neopomineme. Dopouštíme se této kritiky jen s vědomím dvou faktů. Jedním je kritika posluchačů, která byla vedena v podobném duchu (byl požadován aktuálnější a zábavnější program), druhým je podoba, do níž se i československý rozhlas záhy vyvinul – tedy médium veřejné komunikace sledující výše uvedené funkce.

Náročné programové představy vedení RJ a delegování přípravy zpráv na nerozhlasového smluvního partnera způsobily, že československý rozhlas jen minimálně plnil svou, z dnešního hlediska důležitou funkci, informačně publicistickou. Nevyvinul se v médium, které by spolupůsobilo při tvorbě názorů na společenské, politické a jiné události, zvyšovalo zájem občanů o aktuální dění, konfrontovalo je s politickými a sociálními problémy země a napomáhalo je tak řešit. Natož aby spolupůsobil při kontrole nositelů moci – což bylo samozřejmě ztíženo, ne-li znemožněno finanční, technickou i správní závislostí RJ na státu. Rozhlas ale dlouho nedokázal plnit ani se státní kontrolou slučitelnou funkci zábavní, resp. se mu to podařilo jen tehdy, byl-li donucen ustoupit tlaku veřejného mínění.

Není divu, že za těchto okolností byla spokojenost posluchačů s vysílaným programem poměrně nízká:

*„To, že počet radiokoncesionářů stále roste, není zásluhou programů RJ, protože za ty by těch 10 Kč měsíčně bylo trochu mnoho. To je zásluhou stále dokonalejších přijímačů. Dnes, kdy na dvoulampovku je možno dobře slyšet 5–10 stanic cizích, poslouchá ty pražské programy jen velmi málo předplatitelů.“*³¹⁴

Posluchači RJ vyčítali především náročnou programovou koncepci, přemíru vážné hudby a přednášek – a to nejen jejich množství, ale i nezajímavá témata, špatný přednes apod.³¹⁵ Za hlavní příčinu byl považován malý styk RJ s posluchači, nedostatečný vztah rozhlasu k životu:

„...nynější doktrína RJ je nezdravá, nepřirozená a nebezpečná. Program... se z valné části dělá u zeleného stolu... jaksi koženě, katedrově a ztrnule.“ a také to, že Radiojournal nezná psychologii posluchačstva. Tisk vyjadřoval pocit posluchačů, že se o ně RJ vůbec nestará, ba že je přímo ignoruje.³¹⁶

Je možno konstatovat, že přinejmenším ve 30. letech rozhlas nebyl výrazem představ a potřeb společnosti. Nestal se zástupcem jejich zájmů vůči státu, odpo-

vědným spoluvůrcem jejich názorů a aktivním dohlížitelem na její politické zástapce – tyto vazby byly spíše opačné: stát reguloval činnost rozhlasu (byť v ob- lečnosti vyžadovala – např. u menšinového vysílání či zahraniční propagandy – nedostatečně či vůbec) a rozhlas se snažil jednosměrně působit na své poslucha- če způsobem, který on sám považoval za žádoucí (umění vs. zábava).

2.7.4 Zahraniční vysílání Radiojournalu

V období první republiky bylo vysílání do zahraničí považováno za mimo- řádně důležité. Prvních 13 let sice neexistovala speciální (krátkovlnná) stanice pro zahraniční vysílání, přesto byla zahraničně reprezentační funkce *vnitrostátních rozhlasových programů* pocítována jako velmi významná.

Rozhlas měl zprostředkovat světu to nejlepší z československé kultury a uká- zat kulturní a uměleckou vyspělost republiky. Byla to také tato mezinárodně re- domácímu publiku – na orientaci na hudbu vysoké kvality (mluvené slovo nebylo z pochopitelných důvodů z hlediska zahraniční reprezentace tak podstatné). Kon- certy určené (také) pro zahraničí byly běžnou součástí programu (hlavně v noci, kdy byl dálkový příjem lepší). Na tuto část vysílání (tj. na koncerty určené také pro zahraniční posluchače) dbalo především ministerstvo zahraničních věcí. Ně- které koncerty byly proto ohlašovány také cizojazyčně.

Ve 2. polovině 20. let přibýly občasně přednášky (od 1926) a pozdravy³¹⁷ v esperantu a samozřejmě i ve světových jazycích (především v angličtině a fran- couzštině). Mezi přednášejícími a zdravícími byli politici, diplomaté, vědci, osobnosti kulturního života apod. Součástí vysílání Radiojournalu se brzo staly i večerní (resp. noční) zprávy v cizích jazycích. Toto vysílání bylo určeno přede- vším pro Evropu, tj. pro státy, které mohly zachytit československé stanice vysí- lající pro domácí publikum, nejednalo se tedy o skutečně specializované zahra- niční vysílání.

K vybudování zahraničního vysílání došlo v polovině 30. let.³¹⁸ V červenci a srpnu roku 1936 bylo vysíláno zkušebně z krátkovlnné stanice postavené v Po- děbradech. Vysílání s hlasatelem, které je považováno za první oficiální krátko- vlnné vysílání, proběhlo 31. 8. 1936. Krátkovlnné vysílání bylo nejprve určeno pro Čechy a Slováky žijící v zahraničí. Slavnostní zahájení krátkovlnného vysí- lání proběhlo v září 1936. V této době se vysílalo průměrně šest hodin denně, program se skládal ze zpravodajství, přednášek, literárních pořadů a hudby. Od září vysílal československý rozhlas ve dvou pásmech – evropském (každodenní

vysílání) a americkém (úterý a pátek). Vysílání probíhalo česky, slovensky, an- glicky a francouzsky. Vysílání se postupně rozvrstвило na tři pásma – Amerika, Orient a Evropa. Roku 1937 přibýly další vysílací jazyky.³¹⁹ V roce 1938 došlo ke zvýšení vysílací doby (na 8 hodin, v období po uzavření mnichovské dohody až na 22 hodin denně). Počet pásem byl zvýšen na šest. Cílem zahraničního vy- sílání bylo jednak udržení kontaktu s krajany, jednak informování zahraničí o kulturním, politickém a hospodářském vývoji Československa.³²⁰ Samostatné zahraniční vysílání z Československa bylo ukončeno německou okupací.

2.8 Rozhlas jako objekt zájmu společnosti

Rozhlasové vysílání se brzo stalo předmětem zájmu různých složek společ- nosti, které se je snažily využít pro své cíle. Rozhlas byl koneckonců zřejmě nej- vlivnějším médiem své doby, rozhodně však médiem s největším dosahem a je- dinečnými vlastnostmi a potenciálem. V této kapitole se budeme zabývat některými ze společenských skupin, které jevíly o rozhlas zájem; bude nás zají- mat, proč tomu tak bylo, jakými cestami se o využití rozhlasu snažily a jak se jim to dařilo. Obsahově je tato kapitola poněkud specifická, neboť mnohé její části už byly alespoň v náznaku součástí předchozích kapitol. Nicméně vzhledem k vý- znamu a zajímavosti tohoto tématu je vhodné se jím zabývat zvlášť a pokusit se tyto vnější faktory, ovlivňující činnost rozhlasu či se o její ovlivnění snažící, shr- nouť, doplnit a případně zhodnotit.

2.8.1 Stát

Nejvýznamnějším činitelem ovlivňujícím rozhlasové vysílání v meziváleč- ném Československu byl samozřejmě stát, a to přesto, že vysílací společnost by- la z právního hlediska společností soukromoprávní (až do roku 1948 byla z práv- ního hlediska s. r. o.). Stát měl nicméně mnoho možností, jak do činnosti vysílací společnosti přímo či nepřímo zasahovat.

Významný vliv měl především ve své činnosti zákonodárné a licenční. Ty by- ly již dostatečně charakterizovány v příslušné kapitole a nebudeme se zde jimi dále zabývat. Stát dále spravoval veškerou rozhlasovou přenosovou techniku, roz- hodoval o podobě vysílací sítě a určoval podmínky pro příjem rozhlasu, které ovlivňovaly výši příjmů společnosti. Z finančního hlediska se vliv státu uplatňo- val také prostřednictvím kontroly hospodaření, přestože v meziválečném období se jednalo zpravidla jen o rozhodování o výši přidělených financí a dispozici vý- dělkem, nikoli přímo o podobu rozpočtu organizace.

Stát ale do činnosti rozhlasové společnosti zasahoval i přímo, a to například cenzurními aktivitami, určením povinného a jediného zdroje politických informací (ČTK) nebo zasahováním do personálních otázek (parametry pro výběr hlasatelů). Kromě toho měl většinovou kapitálovou účast ve společnosti, a mohl tak do její činnosti zasahovat i zevnitř.

Reálný vliv státu na program, tj. na hlavní smysl existence společnosti, byl přitom mnohem slabší, než by napovídala fakt dobře fungujícího cenzurního systému. Ne že by stát neměl dostatek možností podobu a koncepci programu formovat, ale zájem kompetentního státního orgánu – MPT – patřil vždy především technické, finanční a provozně organizační stránce vysílání. Navíc programové představy vedení RJ v podstatě představám MPT o roli rozhlasu společnosti odpovídaly, takže důvody k výraznějším zásahům v této oblasti nebyly.³²¹ Za nejzásadnější zásah do podoby programu ze strany státu tak lze považovat určení jediného dodavatele zpráv – ČTK.

Hlavním předmětem našeho zájmu, pokud jde o vztah státu a rozhlasu, budou v této podkapitole především orgány státu, které se o činnost rozhlasu zajímaly, a jejich motivace. Je to mimořádně zajímavé téma, neboť kromě latentních mocenských motivů odhaluje i dobové vnímání rozhlasu, jeho role, významu, schopností atd. Byla to přitom zřejmě jenom neschopnost zainteresovaných úřadů dohodnout se na žádoucí formě organizace a kontroly rozhlasu, která způsobila, že většina diskutovaných témat nikdy nevstoupila do fáze praktické realizace.

Meziministerský „boj o rozhlas“³²²

Základní východiska a cíle

Mezi ministerstvy probíhaly od reorganizace Radiojournalu roku 1925 v podstatě neustálé dohady o oprávněnosti zastoupení jednotlivých orgánů v rozhlasové společnosti. Lze je celkově charakterizovat jako snahu ministerstva pošt až na drobné výjimky monopolizovat svou účast v rozhlase, a úsilí „nepoštovních“ ministerstev naopak prolomit „poštovní“ interpretaci telegrafického zákona a odvodnit a realizovat svůj zájem o účast na rozhlase.

Zákon o telegrafech stanovil zodpovědnost ministerstva pošt a telegrafů za technickou stránku vysílání a jiný zákon ve vztahu k rozhlasu v podstatě neexistoval. To MPT ve sporu o rozhlas samozřejmě zvýhodňovalo. Navíc v době reorganizace nebyla jeho dominantní pozice výrazněji zpochybněna (pouze tiskovým odborem PMR ve spojení s ČTK, ale tehdy byl ještě postoj MPT podpořen ostatními ministerstvy i předsednictvem ministerské rady), což vedlo k jistému

fait accompli, kdy teoretická pozice MPT byla posílena i faktickým rozložením sil – zastoupením ve vrcholných orgánech a formulacemi společenské smlouvy.

Ministerstvo pošt mělo v rozhlasové debatě v podstatě jasný cíl, jímž bylo omezit co nejvíce vliv ostatních státních orgánů, které se při reorganizaci v této oblasti také angažovaly (jakkoli menšinově). To, že se na orgánech RJ podílela i jiná ministerstva, začalo posléze MPT vysvětlovat jako svou „dobrou vůli“ v době reorganizace RJ, která však, jak později zjistilo, vycházela z mylných předpokladů, a proto považovalo za nutné účast ostatních ministerstev v rozhlase eliminovat.

Jedním ze základních argumentů ostatních ministerstev bylo tvrzení, že poštovní ministerstvo je ze zákona zodpovědné jen za technickou stránku rozhlasu – zde však argument narážel na zmíněný problém, že (ještě kromě stanovení ministerstva vnitra jako orgánu cenzurního) z existujících zákonů nevyplývaly pro nepoštovní ministerstva žádné možné zodpovědnosti, kterých by se mohly ujmout, a tedy žádné argumenty podporující jejich zájmy. Ze zákona měl rozhlas prostě jen svou technickou stránku a tu obstarávalo MPT. Není proto překvapující, že to bylo zrovna „rozhlasově slabší“ ministerstvo zahraničních věcí (a později i ministerstvo národní obrany), které projevilo potřebu vytvořit nové, zvláštní zákony o rozhlase.

Od této technické zodpovědnosti se odvíjel další „protipoštovní“ argument, totiž že MPT se prioritně věnuje jen technicko-organizační stránce vysílání a opomíjí jiné, důležitější aspekty rozhlasové činnosti, jako třeba program. Od 30. let se v tomto směru stala velmi silným argumentem rozhlasová propaganda, která v sobě sjednocovala obsahové i technické (lokalizace vysílacích stanic) argumenty.

Zdrojem argumentů pro všechny strany sporu byla také organizace rozhlasu v zahraničí, nejčastěji se odvolávaly na Německo a Velkou Británii, přičemž každý resort vybíral to, co se hodilo pro jeho záměr.

Debaty a argumenty

Bylo to právě ministerstvo pošt a telegrafů, kdo inicioval spor o rozhlas, když 18. prosince 1926 poslalo předsednictvu ministerské rady svůj návrh na reorganizaci RJ, jehož dosavadní organizaci považovalo za neodpovídající zájmům státu. Přestože iniciátorem vstupu státu do rozhlasu byl roku 1924 ministr veřejných prací, MPT zdůraznilo, že to byla telegrafní správa, která „vystihla, jaký význam má rozhlas pro stát po stránce kulturní a výchovné“ a zasloužila se o jeho reorganizaci podle těchto potřeb. Revidovalo zde všechny své postoje z předchozích let, které by nějakým způsobem mohly podpořit nároky jakýchkoli jiných subjektů na rozhlas.

Co se týče soukromých účastníků, uvedlo nejprve, že předpoklad pro kapitálovou účast zemědělců v RJ se nesplnil (zemědělců posluchačů bylo podle MPT jen 5 %). Dále tvrdilo, že účast Radioslavia a radiovýroby vznikla jen na žádost ministerstva zahraničních věcí. Ministerstvo pošt se od ní nyní ostře distancovalo a zdůraznilo své „nezvratné“ přesvědčení, že Radioslavia nemá v RJ co dělat (možno shrnout: nejenže nevyrobí radiopřístroje, ale navíc jen zastupuje cizí kapitál). Nevidělo důvody ani ke kapitálové účasti jednotlivých žurnalistů a odmítlo i účast radiových firem, mj. i proto, že „myslilo totiž, že upisovatelem bude Svaz radiovýrobců“, a ne jen tři konkrétní firmy.

Pak přešlo ke státní účasti v Radiojournalu. Zde argumentačně využilo fakt, že státní kapitál byl upsán prostřednictvím Československé pošty, když vyvodilo, že by bylo „na místě, aby řečený podnik obdržel většinu v jednatelském sboru, tedy ze 7 členů čtyři“.³²³

Nárok ministerstva zahraničních věcí na účast v jednatelském sboru odmítlo s tím, že nikde ve světě se ministerstva zahraničí rozhlasu neúčastní a zkušenost sama ukázala, že „rozhlas nemá s úkoly ministerstva zahraničních věcí vůbec nic společného“. K tomu, aby rozhlas (jak MPT bylo ochotno připustit) propagoval českou hudbu v cizině, není nutná přímá účast ministerstva zahraničních věcí. MPT však nezůstalo u toho, že účast ministerstva zahraničních věcí je zbytečná. Soudilo, že účast MZV na rozhlase je přímo škodlivá, a jako důvod uvedlo zadání tisku programového časopisu RJ tiskárně Orbis (právě na žádost MZV). MPT tvrdilo, že Orbis je výdělečný podnik a má zájem hlavně na zisku, kdežto rozhlas naopak má zájem na tom, aby program byl distribuován co nejlevněji.

Pak přišel „na přetřes“ tiskový odbor PMR. MPT odmítlo jeho názor, že rozhlas je činností zpravodajskou („rozhlášení vlastních tiskových zpráv tvoří sotva 3 % rozhlasového programu“ a zpravodajské a tiskové kanceláře jsou pro rozhlas jen dodavatelem zpráv) a považovalo za svou „povinnost“ prohlásit účast tiskového odboru PMR za „omyl a nedorozumění“.

Po této spíše všeobecně laděné argumentaci se MPT dostalo k jádru věci, jímž bylo jeho rozhodnutí (ze září 1926) přidělovat Radiojournalu od listopadu jen 50 % vybraných poplatků místo 70 %. Jelikož očekávalo odpor soukromých zástupců v jednatelském sboru, chtělo se napřed dohodnout se státními jednateli, aby mohli společně soukromníky přehlasovat. MPT popisuje „přísně důvěrnou“ poradu státních zástupců na toto téma, kde proti jeho návrhu „ostře brojili“ zástupci ministerstva zahraničních věcí a tiskového odboru PMR. MPT bylo velmi rozčilleno tím, že hned další den byly v tisku zveřejněny informace a stanoviska namířené proti postoji MPT (a proti jeho participaci na rozhlasovém poplatku vů-

bec), což označilo za „tiskovou kampaň“ organizovanou proti ministerstvu pošt a inspirovanou některým z účastníků této důvěrné porady.

Podobná situace se opakovala i kolem pozdějších schůzí a porad a MPT se ohrazovalo proti tomu, aby se veřejnosti prozrazoval „konflikt poštovní správy s druhými resorty“. Konečně při schůzi jednatelského sboru to prý byli zástupci „nepoštovní“ části státní správy, kteří obvinili MPT z porušování zákonů a poškozování RJ přímo „před soukromými účastníky“. MPT líčí spor velmi obsírně a zdůrazňuje nutnost jednotného postupu státní správy navenek, nutnost zamezení tiskových kampaní a „teroru“ ve veřejném tisku a znemožnění „jednou pro vždy“ podobných „zjevů“, poškozujících státní administrativu.³²⁴

Ministerstvo pošt tedy chtělo, aby pošta vložila do Radiojournalu celé tři čtvrtiny kapitálu (ne jen 51 %) a aby nepoštovními účastníky byli pouze výrobci a prodejci radioaparátů. V jednatelském sboru by mělo MPT čtyři zástupce ze šesti (dva by byli soukromníci). Prvním a nejzásadnějším bodem jeho návrhu bylo „bez prodlení“ odvolat zástupce MZV a tiskového odboru PMR.

Ministerstvo pošt přitom vycházelo ze své interpretace zákona o telegrafech, ze kterého vyvozovalo svůj jedinečný nárok zabývat se rozhlasem jako celkem (s jedinou výjimkou týkající se práva ministerstva vnitra na cenzuru) a své výlučné právo na správu rozhlasu, již vidělo jako neoddělitelnou od poštovní služby:

„...organizace rozhlasu, tak jak se u nás vyvinula a jak je dána samou svou strukturou, jejím právním základem a materiálními potřebami je nerozlučně spjata s organizací poštovní služby. Obě služby – poštovní i rozhlasová – prostupují se navzájem tak organicky a spleťtí, že rozhlasová služba bez poštovní služby jako svého základu a nositelky není vůbec myslitelná.“³²⁵

MPT šlo však ještě dále (zdůr. L. Č.):

„Budiž stanoveno, že za technické, administrativní a hospodářské vedení rozhlasové společnosti jakož i za programy vysílané je ústavně odpověden ministr pošt a telegrafů (bod 14)... Pro případ, že by dosavadní rozhlasová společnost Radiojournal činila obtíže nové úpravě rozhlasu, např. odvírajíc svůj souhlas k likvidaci nebo změně společenské smlouvy, budiž ministerstvu vnitra uloženo, odejmouti jí licenci... a to bez odkladu, jakmile o to požádá ministerstvo pošt (bod 16).“³²⁶

Pochopitelně takový postoj vzbudil značný odpor mezi napadenými ministerstvy.

Ministerstvo zahraničních věcí se okamžitě (24. 12. 1926³²⁷) ohradilo, zvláště proti bodu 1. Svůj dlouhodobě odmítavý postoj vůči MPT vysvětlovalo snahou ministerstva pošt „uplatnit své jednostranné zájmy... bez kompromisu a cestou

prostého diktátu³²⁸ a opomíjením předsednictva ministerské rady, které v mnohých sporných věcech mělo rozhodnout. Ministerstvo zahraničních věcí odmítalo také nařčení z „pouštění“ důvěrných informací médiím.

Hlavním argumentem pro účast ministerstva zahraničí v RJ měl být politický a kulturní význam rozhlasu (který podle ministerstva zahraničních věcí poštovní ministerstvo opomíjelo ve prospěch technického a finančního zájmu), a to hlavně význam zahraničně propagační, mezinárodní působnost rozhlasu jako taková a nutnost využít tuto vlastnost rozhlasu k národní propagaci.³²⁹

V rovině soukromého kapitálu se ministerstvo zahraničních věcí zasazovalo za ponechání soukromých účastníků, zvláště skupiny žurnalistické, „jakožto stavu, jehož poslání je s posláním rozhlasu... úzce spjato“. Podporovalo nadále i účast zemědělců jakožto „v budoucnu“ významných odběratelů a „významného hospodářského a kulturního činitele“, kterému „nesporně náleží vliv na činnost rozhlasovou“ (ministerstvo zahraničních věcí bohužel dále nespécifikovalo, co těmito tvrzeními vlastně myslí...).

Rozhodně nesouhlasilo s finančními úpravami navrhanými MPT a připomínalo nutnost další výstavby vysílacích stanic (o nichž by podle ministerstva zahraničních věcí měl RJ spolurozhodovat), nutnost existence finančních rezerv Radiojournalu pro nepředvídatelné situace a pravděpodobný budoucí nárůst výdajů na honoráře. MPT však odmítalo připustit, že by rozhlas měl s činností ministerstva zahraničí a s propagandou cokoliv společného a trvalo na jeho vyloučení z RJ.

Tiskový odbor PMR reagoval velmi obšírným dopisem, který zaslal všem ministerstvům v březnu 1927.³³⁰ Hned v úvodu podotkl, že rozhodnutí o složení jednatelského sboru udělala vláda, ne samotné MPT, jak se to toto ministerstvo snaží interpretovat, takže o nějaké „dobré vůli“ nemůže být řeč. Co se týče Radioslavie, upozornil tiskový odbor, že ona byla zakladatelkou RJ a jeho hlavním společníkem. Kromě toho, že ministerstvu pošt vyčítá nepřesné a zavádějící informace o Radioslavii, připomíná, že:

„Jest zajisté kardinální otázkou, má-li býti rozhlas organizován na basi čistě úřední, nebo jako podnik soukromý se státní účastí. Je-li dosavadní forma soukromé společnosti se státní účastí vhodná, pak nebude dobře možno odmítati nejzákladnější zásady soukromého podnikání, aby totiž účast na podnikání zůstala zachována tomu, kdo měl iniciativu a nesl risiko zakladatelské.“

Dále připomněl tiskový odbor, že účast žurnalistů dělá se naopak na návrh MPT, podobně jako tomu bylo s radiovýrobci. Co se zemědělců týče, neprojevil tiskový odbor nějaké specifické stanovisko, v podstatě jen (opět) odmítl způsob argumentace MPT.

Závažnější byly jeho připomínky ohledně státních účastí. Tiskový odbor PMR především odmítal, aby skutečnost, že MPT uděluje koncese a vybírá poplatky, nějakým způsobem dávala tomuto ministerstvu další kompetence v rozhlase. Argumenty MPT celkově považoval za příliš všeobecné v tak závažné věci, jako je reorganizace rozhlasu:

„...hned při běžném pročtení zaráží skutečnost, že MPT proti účasti jednotlivých skupin neuvádí důvody konkrétní, ale jen povšechné theoretické názory.“

Staly-li se v minulosti „nevhodné případy“ při výkonu státní účasti, stalo se tak, soudil tiskový odbor PMR, „následkem nepochopitelného postupu ministerstva pošt a telegrafů“.

V souvislosti se sporem o rozhodování o poplatcích a výlučných pravomocích MPT v této věci tiskový odbor uvedl, že „ze samotného přípisu MPT jest úplně jasné, že celý rozpor rozvinul se kolem této jediné otázky, a že MPT ustavičně odmítalo jednati v dohodě s ostatními resorty, súčastněnými v řízení rozhlasu“.

Tiskový odbor považoval dosavadní postup MPT za zcela nevhodný a neoprávněný a oponoval i obviňování MPT ohledně tiskových kampaní (což označil za absurdní a dodal, že očekává průkazný materiál).³³¹

Tiskový odbor PMR se stavěl za MZV, když připomínal, rozhlas „je dnes na cestě státí se nejmohutnějším prvkem mezinárodního sblížení“, takže účast ministerstva zahraničních věcí „není otázkou několika reprezentačních koncertů“. K funkcím, významu a úlohám rozhlasu a debatám o tom, slouží-li rozhlas jako prostředek zpravodajství, zábavy, nebo výchovy a má-li být určen domácímu či zahraničnímu posluchačstvu, shrnul tiskový odbor PMR své stanovisko následujícím způsobem:

„Správně bylo o rozhlasu řečeno, že je vynálezem tak epochálním, jako byl vynález knihtisku... a stává se... veledůležitou složkou kulturní, ...nejzpůsobilejším prostředkem vlivu na široké vrstvy. A proto vystupuje do popředí jeho politický význam v tuzemsku a za hranicemi. Úkoly jeho možno vymeziti takto: Má poučovati, informovati toho, kdo poučení nepotřebuje, baviti a nikoho neuraziti. Při tom má pracovati ke sblížení jak občanských vrstev ve vlasti, tak i národů mezi sebou.“³³²

Toto vymezení rozhlasu podle TO PMR jednoznačně vyžadovalo účast předsednictva ministerské rady, MZV a MŠNO na jeho činnosti, ale „bylo by jisté obtížno odvoditi z některého z nich potřebu účasti MPT“.

Tiskový odbor PMR dále odmítal libovůli MPT ve věcech finančních (rozhodování o rozdělení poplatků) a požadovalo tuto otázku jednou pro vždy jasně vyřešiti tak, že by se poplatek už při placení směřoval jednotlivým adresátům (pro MPT uznávací a pro rozhlas předplatné). Tiskový odbor PMR navrhol, aby

MPT mělo v jednatelském sboru jen jednoho zástupce (vedle předsednictva ministerské rady, MŠNO a MZV) a aby všechny tyto jednotlivé orgány složily poměrnou část státní účasti, aby tak nebyla prejedukována něčí nadřazenost (skutečnost, že celý státní podíl byl složen poštou, používalo MPT jako argument pro své pravomoci).

Obdobně se vyvíjela diskuse s dalšími resorty, např. s ministerstvem financí a školství. Ministerstvo školství a národní osvěty souhlasilo s tím, aby se MPT dále staralo o techniku, ale dovolávalo se své kompetence po stránce kulturní. Upozorňovalo na kulturní, lidovýchovný, propagační a politický³³³ význam rozhlasu a na to, že v mnoha otázkách programových neumělo MPT často samo rozhodnout („ani společnost, ani MPT nebylo kvalifikováno, aby celou řadu úkolů přímo souvisejících s vykonáváním rozhlasu zdárně dokončilo“). Z této pozice – tj. poukazem na kulturní význam rozhlasu – odmítalo také ministerstvo školství a národní osvěty názor MPT, že rozhlas se skládá jen ze složky hospodářské a zábavní.³³⁴

„Na rozhlas jako zařízení kulturní se ze strany veřejnosti kladou mimořádné požadavky... všechny hlasy veřejnosti shodují se v tom, že MŠNO jest pokládáno za činitele, který jest odpověden za kulturní úroveň našeho rozhlasu,“ psalo a požadovalo přímý vliv v jednatelském sboru.³³⁵

MPT bylo vcelku ochotno se s MŠNO dohodnout (vyjma jeho zastoupení v jednatelském sboru, a to proto, aby nevznikly obavy, že v rozhlase budou sledovány „jen metody školské“), neboť ministerstvo školství a národní osvěty se nakonec zajímalo jen o určité (z hlediska zájmů MPT spíše neškodné) části programu. Toto právo mu však MPT hodlalo zajistit (resp. to tak bylo už od reorganizace 1925) rozhodující účastí v programových grémiích (jako Poradní sbor), nikoli ale v jednatelském sboru.

Ke stanoviskům dalších ministerstev jen v krátkosti. Ministerstvo zemědělství³³⁶ na návrh MPT stručně odpovědělo, že „nemožno souhlasit, částečně z důvodů zásadních, částečně v jednotlivostech“. Ministerstvo vnitra vcelku nemělo zásadní námítky, jeho zájmy (provádění cenzury) však návrhem MPT nijak významně dotčeny nebyly.³³⁷ Ministerstvo financí označilo návrh za „oportunní“ a mělo několik spíše technických připomínek.³³⁸ Zásadnějšího rázu byl postoj MNO, které – upozorňujíc na nebezpečí iredentistické propagandy – chtělo být v jednatelském sboru zastoupeno a mít vliv na umístování vysílacích stanic (což MPT odmítalo jako svou výhradní kompetenci). Také další ministerstva vyslovila v této diskusi připomínky, které však z hlediska sledovaného tématu nemají větší význam (např. co se týče slovenských zájmů, obhajovaných ministerstvem s plnou mocí pro správu Slovenska).

Debaty pokračovala ještě několik let a podle situace se měnilo hlavní téma sporu – po roce 1927 byl například důraz přesunut na finanční hospodaření Radiojournalu,³³⁹ jindy se dále debatovalo o cestách, jak zajistit jednotný postup zástupců státu ve společnosti (zde ani ministerstvo pošt a telegrafů ani ostatní ministerstva vesměs nebyla ochotna ustoupit ze svých stanovisek). V kapitole o institucionálním vývoji rozhlasové společnosti jsme již shrnuli snahu předsednictva ministerské rady systematizovat alternativní přístupy a učinit rozhodnutí (nikdy k němu nedošlo), takže zde se již pokusme jen o shrnutí základních ideových východisek postojů aktérů sporu.

Především je nutno uznat, že některé „nepoštovní“ státní orgány byly schopny o činnosti a společenském významu rozhlasu uvažovat mnohem realističtěji a v širších souvislostech než MPT, tj. dokázaly vnímat rozhlas i jako masové médium s obdobnou společenskou funkcí jako tisk (např. tiskový odbor předsednictva ministerské rady) nebo vnímat mezinárodněpolitické souvislosti rozhlasového vysílání (ministerstvo zahraničí). Jak ukázala 30. léta, bylo by bývalo přinejmenším užitečné vzít tato stanoviska více v úvahu, než bylo MPT – zaměřené především na finanční a technickou stránku rozhlasové činnosti – ochotno. Ministerstvo pošt se však rozhodně bránilo jakémukoli zasahování do svých „poštovních“ kompetencí daných telegrafním zákonem, a toto počáteční svěření rozhlasu do jeho správy tak zásadně (bohužel do značné míry negativně³⁴⁰) ovlivnilo další roli rozhlasu v meziválečné Československé republice.³⁴¹

2.8.2 Nestátní zájemci o rozhlas

Soukromí podílníci společnosti

Vliv na rozhlas mohli mít prostřednictvím svých kapitálových podílů i ostatní podílníci RJ, avšak vzhledem k relativně nízké výši jejich podílu se nezdá, že by účast v jednatelském sboru byla hlavním způsobem, jak ovlivňovali chod rozhlasu a prosazovali své zájmy. Spíše se tak z jejich strany dělo přímým každodenním vedením společnosti (dva ze soukromých členů jednatelského sboru byli koneckonců výkonný předseda Šourek – za Radioslavii – a programový ředitel Čtrnáctý – za tzv. žurnalisty). Co se zemědělců týče, je těžké v této souvislosti oddělit jejich účast jako skutečných zemědělců a zmíněné časté narážky různých autorů textů o rozhlase na zájmy agrární strany. Možný či skutečný vliv politiků bude nutno dále podrobněji prozkoumat. Pokusme se zde alespoň shrnout základní východiska.

Politické strany

O tom, že politické strany se o rozhlas zajímaly, svědčí mimo jiné nejrůznější poznámky v denním tisku.³⁴² Jedním ze způsobů, jak mohly politické strany svůj vliv v rozhlase realizovat, byla jejich účast v tzv. odborných rozhlasech, tedy speciálních redakcích připravujících pravidelný program pro zemědělce, dělníky a živnostníky (viz výše).³⁴³ Prvním odborným rozhlasem byl zemědělský, a tak je vznik dalších někdy vysvětlován jako reakce ostatních politických stran a napodobení tohoto počínu strany agrární.³⁴⁴ Dlouholetý předseda agrární strany Beran byl navíc členem dozorčí rady RJ. V inventáři SÚA k zemědělskému rozhlasu vychází jeho autorka pravděpodobně z Beranova fondu a cituje dopis pro R. Berana:³⁴⁵

„Ačkoliv zemědělský rozhlas usiloval o apolitičnost svých pořadů alespoň v oficiálních tvrzeních, nepodařilo se mu to, jak o tom svědčí korespondence s významnými představiteli Republikánské strany. Tato strana dávala přímo instrukce pro činnost zemědělského rozhlasu. Dokladem je dopis redakce R. Beranovi z 3. února 1933:

„Slovutný pane poslanče! Dovolujeme si Vám poděkovati za laskavé posláni informačního materiálu, který nám bude sloužit velmi dobře jako direktiva nejen pro naše rozhovory (Brázda – Rákos), ale vůbec pro tendenci celého programu zemědělského rozhlasu. Pokynů, které jste nám při poslední schůzce laskavě udělil, jsme použili již v jednom rozhovoru.“

Politicky byl zemědělský rozhlas zcela pod vlivem bývalé agrární stany, avšak po stránce čistě odborné měl značné úspěchy.“

Dalším bodem v diskusích o vlivu republikánské strany v rozhlase byla ČTK.³⁴⁶ I tato stránka bude muset být ještě podrobněji prozkoumána.³⁴⁷

Další zájmové skupiny

Kromě politických stran existovaly další „nátlakové skupiny“, které se činnost rozhlasu také snažily ovlivnit. Takovou velmi důležitou zájmovou skupinou byli samotní posluchači. Těm šlo zpravidla hlavně o podobu programu. Jejich metody prosazování zájmů zahrnovaly sdružování v nejrůznějších zájmových organizacích (především svazy radioamatérů), které posílaly svá memoranda a rezoluce rozhlasové společnosti či státním úředníkům, vyžadovaly audience na patřičných místech, psaly do tisku a dalšími způsoby se snažily prosadit požadavky organizovaného posluchačstva.

Posluchači se však o ovlivnění programu mohli snažit i přímo, třeba psaním dopisů rozhlasové společnosti. Je zatím těžké posoudit, jakou váhu tyto dopisy opravdu měly, jestli je RJ nějakým způsobem analyzoval a vyvozoval z nich důsledky. Je kupříkladu skutečností, že ač se dlouho bránil přáním posluchačů polehčej hudbě, nakonec jim do určité míry vyšel vstříc. Tento spor tak ukazuje obojí – na jedné straně neochotu RJ se některým přáním posluchačů podrobit, neboť měl svou koncepci programu, kterou považoval za správnou a nutnou, a na druhé straně nutnost přání svých posluchačů přece jen do nějaké míry respektovat. V denním tisku je přitom možno najít velké množství výtek vůči Radiojournalu, že své posluchače ignoruje. Na druhou stranu výše zmíněný pořad Okénka prezentuje jasnou reakci na potřeby veřejnosti a ztělesňuje na svou dobu výjimečnou míru interakce s posluchači.

Radikálnějším projevem nespokojenosti s programem či podmínkami příjmu mohlo být hromadné odhlašování koncese na poslech. K tomu však v meziválečné ČSR z programových důvodů nedocházelo (pokud ano, tak k tomu vedly spíše důvody hospodářské). Možnost koncesionářů dožadovat se svých práv přeladěním na jinou stanici byla jako praktický nástroj v zásadě bezvýznamná, neboť finance Radiojournalu závisely na počtu koncesionářů, nikoli reálných posluchačů (tj. hlavní bylo, aby posluchači platili).

Další specifickou nátlakovou skupinou je veřejné mínění obecně. Jde především o tisk, který výjimečně zaváděl pravidelné rubriky věnované rozhlase, tedy především jeho programu,³⁴⁸ spíše se aktuálně věnoval různým jednotlivým problémům činnosti rozhlasové organizace (finance, technika atd.). Zde se budoucí výzkum bude do značné míry překrývat s výzkumem vlivu posluchačů. Tisk například často poukazyval na chybějící styk RJ s posluchači, jeho neochotu brát ohled na jejich názory a přání.³⁴⁹

Co se týče výzkumů veřejného mínění o rozhlasových otázkách, bylo s ním ve světě započato už na počátku 30. let, ať už je provozovaly přímo rozhlasové společnosti, či jiná specializovaná instituce.³⁵⁰ O pravidelných průzkumech veřejného mínění, tak jak je známe dnes, nelze však v meziválečném Československu ještě hovořit.³⁵¹ I tuto oblast ale bude třeba teprve blíže prozkoumat. Byly totiž pořádány jednorázové ankety k různým tématům (zpravidla nikoli programovým), což však neznamenal pravidelné a systematické sledování změn veřejného mínění a posluchačských návyků a preferencí. Navíc tyto ankety často nepořádal pro své programové potřeby sám RJ, ale naopak spíše instituce, které RJ za jeho činnost kritizovaly. Jejich přímý vliv na činnost RJ tím pádem nebyl velký.

Bylo by samozřejmě možné v nalézání zájemců o rozhlas pokračovat (například radiovýrobci, církev atd.). Účelem tohoto shrnutí nebylo zachytit je všech-

ny se všemi jejich zájmy, ale zdůraznit nejzávažnější aktéry a naznačit směr a charakter jejich zájmů. Považujeme tuto kapitolu spíše za podnět k dalšímu výzkumu než za vyčerpávající vyličení veškerého skutečného či možného vlivu na rozhlas, neboť takové líčení by značně přesáhlo rozměr i téma této práce. Navíc k němu zatím není k dispozici dostatek podkladových materiálů.

Poznámky

¹ Patzáková (1935) tento vztah formuluje přímo tak, že (s. 666 a 672) „stupeň rozhlasové hustoty v tom kterém státě jest měřítkem kulturní vyspělosti, životní úrovně a hospodářské schopnosti obyvatelstva“. Uvádí také statistické údaje o výši poslechovosti rozhlasu v různých regionech a městech Československa.

² Jmenované právní předpisy v žádném případě netvoří úplný výčet zákonů a nařízení týkajících se tisku.

³ Zákon č. 60 ze dne 23. března 1923 o telegrafech. Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, částka 127.

⁴ AKPR, T 1543/21, dopis MZV pro PMR ze dne 9. 5. 1927, č. j. 2579/454/4.

⁵ Zákon č. 60 ze dne 23. března 1923 o telegrafech. Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, částka 127, § 1.

⁶ Některá ustanovení se v okamžiku aplikace na rozhlasovou činnost ukázala jako poněkud absurdní. Např. § 15 stanovoval povinnost mlčenlivosti koncesionářů ve smyslu telegrafního a telefonního tajemství – nesměli vyrazovat žádné údaje, které se touto cestou doslechli. Není také bez zajímavosti, že podle § 13 nebylo možno se v případě stížností ve věci používání telegrafů odvolat k řádnému soudu. Zákon stanovil i tresty pro neoprávněný poslech či užívání telegrafu, tedy i rozhlasu, které byly celkem oprávněně považovány za drastické (viz dále).

⁷ Až v prosinci 1923 byl vydán zákon o výrobě, prodeji a přechovávání radiotelegrafních a radiotelefonních zařízení (ze dne 20. 12. 1923, Sbírka zákonů a nařízení státu československého).

⁸ Radioslavia byla založena konsorciem tří továren: Křížík a spol. (Českomoravské elektrotechnické závody), Telegraphia (v jejím představenstvu zasedal Josef Strnad a čtyři další vládní úředníci) a Compagnie générale de telegraphie sans fils (francouzská společnost, která mimo jiné dovážela do ČSR radiopřístroje).

⁹ Eduard Svoboda se narodil 18. září 1878 v Ivanovicích u Brna (zemřel 1958). Vzděláním byl elektrotechnik a právník, pracoval jako novinář a podnikatel v oboru filmu. Byl majitelem jedné z prvních půjčoven filmů u nás a byl spolu s Milošem Havlem spoluzakladatelem jedné z prvních společností pro obchodní využití filmů. Později se jako evropský zástupce americké firmy Universal dostal do New Yorku, kde právě rozhlas procházel obdobím velikého rozmachu. V letech 1923–40 byl členem jednatelského sboru Radiojournalu, od roku 1923 až do konce roku 1945 byl technickým ředitelem společnosti (Běhal, 1993, s. 240–241).

¹⁰ Miloš Čtrnáctý se narodil 24. února 1882 v Kralupech nad Vltavou (zemřel 1970 v Praze). Od roku 1902 byl redaktorem Času a o dva roky později se stal redaktorem Národní politiky. Působil jako kulturní recenzent a divadelní referent. Byl členem a později funkcionářem Spolku českých žurnalistů. V letech 1923–27 byl programovým ředitelem Radiojournalu, do roku 1940 působil jako volný člen jednatelského sboru Radiojournalu (Běhal, 1993, s. 56).

¹¹ Zřejmě chyba v uvedení ulice – šlo o Opletalovu, tehdy Lützova (Běhal, 2001, s. 31). Jinde ve svých pamětech Čtrnáctý uvádí, že za ním přišel do redakce Národní politiky.

¹² Pasáž v závorce je v rukopise posléze škrtnuta.

¹³ Opraveno na: Slyšel jsem již o něm. Poté celá tato věta vyškrtnuta.

¹⁴ Čtrnáctý (nedat.), s. 7n. Nevydaný a nedatovaný rukopis.

¹⁵ Kapitoly z dějin československého rozhlasu, III, s. 120.

¹⁶ Čtrnáctý (nedat.), s. 9n.

¹⁷ Čtrnáctý (nedat.), s. 12.

¹⁸ Strnad (narozen 1891) vystudoval českou techniku. Byl odborníkem v oboru radiotelefonie a radiotelegrafie. Stal se úředníkem ministerstva pošt a telegrafů (odborový rada, přednosta technického odboru MPT). Byl nadšeným příznivcem radiotechniky, v roce 1923 přednášel a uváděl první pokusné a propagační koncerty. Měl rozsáhlé vzdělání i zkušenosti z častých návštěv zahraničí. Jeho zásluhou byla v Poděbradech vybudována první bezdrátová telegrafní stanice. Zúčastnil se prací na zákonné úpravě radiotelegrafie v ČSR. V roce 1929 předsedal pražskému zasedání Mezinárodní rozhlasové unie (IBU), od roku 1932 zastupoval MPT v jednatelském sboru Radiojournalu jako jeho místopředseda. Spolu s Ladislavem Šourkem, předsedou jednatelského sboru, zastupoval od téhož roku Československo v IBU a byl členem její technické komise (Běhal, 1993, s. 236).

¹⁹ Čtrnáctý (nedat.), s. 13.

²⁰ Čtrnáctý (nedat.), s. 14.

²¹ Strnad byl členem jejího představenstva, čímž byl vyjádřen zájem státu na její činnosti, která mimo jiné zahrnovala také „rozšiřování radiotelegrafických a radiotelefonických zpráv“. To bylo podmíněno zvláštním povolením MPT (ostatně mezi činnostmi společnosti uvedenými v jejích stanovách převažovaly takové, které povolení vyžadovaly), což vysvětluje Strnadova přítomnost v představenstvu, tedy zájem státu (viz i Ježek, 1967, s. 139–140).

²² Čtrnáctý (nedat.), s. 15.

²³ Ladislav Šourek se narodil v září 1880 v Praze (zemřel v září 1959 tamtéž). Vystudoval právnickou fakultu v Praze a působil jako právní a finanční expert a podnikatel (např. právník a ředitel Znojemské banky). Roku 1921 se stal poradcem ve věcech finančních a hospodářských ministerstva zahraničních věcí, byl delegován na dva roky do Paříže, kde se seznámil mj. i s právními aspekty radiotelefonie. Po návratu do Prahy se stal ředitelem a členem správní rady nové zakládající společnosti Radioslavia, od dubna 1923 byl jejím ředitelem. Ta jeho prostřednictvím jednala o založení Radiojournalu. V prosinci 1923 se stal předsedou jednatelského sboru RJ. V této funkci se podílel na zakládání Mezinárodní rozhlasové unie v Ženevě a byl předsedou její právnické komise (Běhal, 1993, s. 240, AČRo, HM 1/8).

²⁴ Čtrnáctý (nedat.), s. 17.

²⁵ AČRo, HM 1/8.

²⁶ Dne 23. 2. 1923 bylo „ujednáno, aby se se spolkem žurnalistů jednalo nezávazně dále“ (odl. L. Č.). AČRo, HM 1/8.

²⁷ Např. 9. 8. 1923 bod 13/ zasedání: „Přínové Čtrnáctý a Svoboda podávají zprávu o činnosti R.J. Dosavadní postup schválen. R. Journalu budeme poskytovat na přístroje rabat 10 %.“ AČRo, HM 1/8.

²⁸ Čtrnáctý (nedat.), s. 11. Eduard Svoboda se znal s jejím synem. Je přitom pravděpodobné, že pokud by Čtrnáctý a Svoboda potřebné finance nezískali, zahájila by Radioslavia rozhlasové vysílání sama.

²⁹ Pacovský, 1993, s. 154.

³⁰ Tašová, 1987, s. 1.

³¹ Patzáková, 1935, s. 18. O květnovém koncertu píše podrobně Čtrnáctý (nedat.) s. 24–28.

³² Čtrnáctý ve svých pamětech mylně uvádí jako měsíc konání ustavujícího valného shromáždění RJ března 1923. Čtrnáctý (nedat.), s. 21.

³³ O jeho zvolení informují záznamy ze zasedání správní rady Radioslavia, záznam z XII. schůze konané dne 14. 12. 1923: „Dr. Šourek podává zprávu o schůzi poradního sboru, které se 7. 12. 1923, pos. L. Č.) zvolen za předsedu jednatelů.“ AČRo, HM 1/8, Protokoly schůzí.

244 Ročenka Československého rozhlasu 1937, s. 109, výnos č. 23 756/XI.

245 MPT uvádělo, že RJ je příliš sváděn k nepřiměřeným, neúčelným a neproduktivním výdajům administrativním a že už sama veřejná podstata poplatku opravňuje státní dohled nad jeho užitím. Tyto snahy také souvisely se záměrem MPT získat co největší vliv na rozhlas a narážely na odpor ostatních ministerstev. Na způsob hospodaření MPT i RJ si stěžoval i denní tisk, např. Večerník, 18. 1. 1929. Příklady rozpočtů RJ jsou uvedeny např. v časopise Svět mluví 1935/19, 1936/17 a 1937/15–16, pro 20. léta např. také v dopise MPT pro předsednictvo ministerské rady z 18. 12. 1926, AKPR, T 1543/21.

246 Podrobnosti viz Patzáková, 1935, s. 770–771, Ročenka Československého rozhlasu 1937, s. 111n. Užití poplatku se věnuje také článek v časopise Svět mluví 1936/4, s. 1–2. Např. r. 1936 obdržel RJ 36 % poplatků, z toho programové výdaje, tj. i honoráře a platby smluvním dodavatelům částí programu (divadla, ČTK apod.), činily 26 %, správní administrativní a propagační výdaje byly 6 %, technické (tj. studiové) 2,5 %, investiční 1 %.

247 Prameny, 1970, s. 60. Kolem této divadelní dotace vznikaly často spory. Pro její existenci uvádějí důvody např. Lidové noviny (Svět mluví, 1935/3, s. 5), proti bylo argumentováno nutností investic do rozhlasu samotného (Svět mluví 1936/5–6, s. 1–2). Ve 2. polovině 30. let přesahovala divadelní subvence částku 1 milion korun (Ročenka Československého rozhlasu 1937, s. 111).

248 Podle údajů společnosti Radiojournal (Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1926, Praha 1927, s. 3, AČRo, HM 7/391). Údaje jsou přibližné – počet posluchačů se vyvíjel i během jednotlivých měsíců a v tabulce jsou dvakrát údaje z počátku měsíce a dvakrát z konce sledovaného měsíce. Například v lednu 1926 získal Radiojournal od poštovní správy téměř 183 000 Kč.

249 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1926, Praha 1927, s. 3, AČRo, HM 7/391.

250 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1926, Praha 1927, s. 4, AČRo, HM 7/391.

251 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1927, Praha 1930, s. 5, AČRo, HM 7/391.

252 V roce 1928 se Radiojournal potýkal s další finanční potíží, byl s relativně nízkým ekonomickým dopadem. Pokladník společnosti Langer totiž zpronevěřil 36 558 Kč. Společnost v důsledku tohoto případu, který považovala za velmi závažný (vzhledem ke svým ekonomickým potížím), zavedla „okamžitě nejpřísnější kontrolu pokladní“ a „zostříla veškeré předpisy ve službě poukazovací“. Ve výroční zprávě za rok 1928 pak vedení společnosti s uspokojením tvrdilo, že zavedený kontrolní pořádek je „dokonalý“. Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1928, Praha 1930, s. 3–4, AČRo, HM 7/391.

253 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1932, Praha 1933, s. 7, AČRo, HM 7/391. Výroční zpráva za rok 1933 uvádí, že snížení bylo dokonce na 30 % (výroční zpráva společnosti Radiojournal 1933, Praha 1934, s. 1, tamtéž).

254 Dokumenty zachycující její průběh jsou uloženy v SÚA, fond MPT, k. 1388.

255 SÚA, fond MPT, k. 1388, dopis ministerstva dopravy pro RPOŽ při ministerstvu obchodu (v odpovědi na jejich dotaz ohledně reklamy), 16. 1. 1939.

256 Koniček, 1948, s. 53.

257 Stručně proto, že vývoj programu meziválečného Československého rozhlasu je asi nejlépe a nejdetailněji zpracovanou částí rozhlasové historie, takže je možno odkázat na již existující literaturu. Jednak je to Patzáková (1935), jejíž publikace se vývoji programu důkladně věnuje průběžně v celé první části, Votavová (1993) a Kovářikova skripta o vývoji rozhlasové publicistiky (1982). Také je možné využít i knihu Pacovského (1993). Samotný proces tvorby programu a programové koncepce (tedy instituce typu programová konference) popisuje Patzáková na s. 693 a 723–6.

258 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1926, Praha 1927, s. 6, AČRo, HM 7/391.

259 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1929, Praha 1930, s. 7, AČRo, HM 7/391.

260 Kovářik, 1982, s. 35, Patzáková, 1935, v kapitolách o programu.

261 Patzáková, 1935, s. 44–6, 74–5, 92–3, Kovářik, 1982, s. 31–33, Časopis Přehled rozhlasu, 1932/3, s. 1, Svět mluví, 1935/4, s. 5, 1936/2, s. 5.

262 Vycházíme zde z názoru, že za klasičkou a nejdůležitější funkcí médií je tradičně považováno po-

skytování informací, spolupůsobení při tvorbě názorů a dotváření či vytváření prostoru pro veřejnou diskusi, kontrola a kritika činnosti státních orgánů – tedy funkce informačně publicistická – a dále pak i funkce zábavní (dnes možná stále výraznější) a výchovně vzdělávací.

263 Více viz také Klášterková, 1999, s. 17n.

264 Tehdejší Československý stát se definoval jako národní, a je tak možno tyto dva pojmy vztáhnout k sobě. Tím spíše, že i prakticky se jednalo prioritně (ne-li pouze) o reprezentaci „československého“ národa, jeho kulturních skvostů atd., nikoli o prezentování kultury třeba sudetoněmecké či maďarské. Je otázkou, jakou roli hráli v této reprezentaci občané z Podkarpatské Rusi – nejspíše podobné okrajovou jako ostatní menšiny.

265 Nejpřípadnějším příkladem jsou asi spory mezi tradiční pražskou a experimentující brněnskou redakcí, např. Kovářik, 1982, s. 75–81.

266 Bylo to u příležitosti 10. výročí založení republiky, Kovářik, 1982, s. 73.

267 Ještě Ročenka Československého rozhlasu 1937 považuje umělecké a hudební pořady za nejdůležitější část vysílání. Oddělení pro zábavné pořady vzniklo až r. 1936.

268 Radiojournal, č. 3/listopad 1923.

269 Radiojournal, č. 5/leden 1924.

270 Od června 1923 hlásil Radiojournal povětrnostní a sportovní zprávy (od roku 1925 ve spolupráci se Státním meteorologickým ústavem). V září zařadil do programu burzovní zprávy (tehdy vysílány šifrovaně a pouze pro abonenty, od října 1923 denně). V listopadu 1923 byly do vysílání zařazeny zprávy o ceně masa a zeleniny a pražské burzovní zprávy cenných papírů, devizové, cukerní, plodiny, lnářské a zahraniční burzovní zprávy cukerní. Rozhlas potřeboval kvůli (potenciálním) klientům z řad finančních institucí vybudovat kvalitní obchodní zpravodajství.

271 Radiojournal, č. 6/únor 1924.

272 Radiojournal, č. 9/květen 1924.

273 Radiojournal, č. 4/prosinec 1924.

274 Máme na mysli „útvary“ jako belgický večer, několikadílné cykly (jako Slovanské písně) apod.

275 Radiojournal, 12. 1. 1936.

276 Podle Ročenka Československého rozhlasu 1937, s. 66.

277 V roce 1926 odvysílal Radiojournal celkem 34 oper (z toho 5 realizovaných ve studiu), 2 operety, 108 velkých koncertů (z toho 32 vlastních veřejných), 35 zahradních koncertů, 40 pořadů chrámové hudby a 93 pořadů taneční hudby. Roku 1926 byl založen rozhlasový orchestr (od roku 1929 se jeho šéfem stal O. Jeremiáš, který zásadním způsobem přispěl k vypracování metod hry rozhlasového orchestru na mikrofon). Od roku 1927 byl Radiojournal schopen obstarat většinu svého hudebního programu vlastními silami, tj. vlastními orchestry, a to v Praze i v Brně. Kromě toho 24. října 1927 uzavřel Radiojournal novou smlouvu s Českou filharmonií o přenosu symfonických koncertů. Od roku 1928 vysílal rozhlas i přenosy lázeňských promenádních koncertů. Pražská stanice vysílala roku 1929 celkem 152 koncertů (54 v provedení České filharmonie, 31 ze zahraničí a do zahraničí, 43 jazzových a 23 v provedení tamburašského sboru). Celkem 110krát vystoupila v pořadu dechových a 25krát rozhlas přenášel hudbu z českých divadel. Další 4 hudební vstupy obstaralo Německé Zemské divadlo a jedenkrát se podílel sám rozhlas studiovou produkcí. Ve vysílání bylo 9 operet a 133 pořadů zábavní hudby (z toho 5 přenosů z kavárny). Další složky tvořily tzv. národní večery (celkem 10krát) a další hudební vstupy (jako např. duchovní hudba či lázeňské koncerty). V roce 1929 začal Radiojournal budovat archiv gramofonových desek. Dělo se tak ve spolupráci s Českou akademií věd a Fonetickým ústavem pařížské univerzity a mezi první snímky patřily záznamy folklorní, hudební i mluvené. Radiojournal také zahájil jednání s gramofonovými společnostmi o dodávání nových desek, od nichž si sliboval značné rozšíření archivu. V roce 1930 zavedl Radiojournal nové členění hudebního programu – na polední, odpolední a večerní relace. Informace jsou čerpány z výročních zpráv společnosti za příslušné roky (In: AČRo, HM 7/391).

278 Ježek, 1967, s. 155. Tvořila vždy přes 50 % programu. Tamtéž, s. 163.

- 279 Za populární hudbu je snad možno označit následující druhy: polední a odpolední koncerty – zpravidla vojenská, taneční (foxtrot), pochodová, promenádní hudba –, lehčí vážná hudba jako ouvertury, suity a fantazie, instrumentální hudba, pěvecká čísla a operety. Lehká hudba zahrnovala zřejmě lansonu, kabaretní hudbu (např. kabaretu Červená sedma), některé operety, radiorevue, veselá matiné (například s komiky Vlastou Burianem a Karlem Hruškou), reprodukovanou hudbu a některé druhy taneční hudby. Je možné, že se toto označení vztahovalo i na dechovou a lidovou hudbu. Podrobnější statistiky a charakteristika hudebního vysílání jsou uvedeny ve studii V. Ježka (1967, s. 162–164).
- 280 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1930, Praha 1931, s. 3, AČRo, HM 7/391.
- 281 Ještě o dva roky později zdůrazňoval Radiojournal opět, že poměr hudby lehké a vážné je vychýlen jednoznačně ve prospěch dřívě jmenované, a to v poměru 2:1, takže „výtky posluchačů a některého tisku na příliv časté zahazování vážné hudby jsou málo oprávněné“. Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1932, Praha 1933, s. 4, AČRo, HM 7/391.
- 282 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1930, Praha 1931, s. 3, AČRo, HM 7/391.
- 283 Dramatické večery (scénky z dramát) byly ve spolupráci s herci Vinohradského divadla do vysílání zahazeny v září 1924. Celkem byly roku 1924 odvysílány 4 činoherní relace (4 hodiny 16 minut), rok na to 25 relací (17 hodin 11 minut).
- 284 První umělecký přenos byl realizován 12. 2. 1925, kdy byla Radiojournalem přenášena opera z Národního divadla (Smetanovy Dvě vdovy, první takový přenos v Evropě). Šlo o pasivní technickou účast rozhlasu na představení. Činohra byla poprvé přímo z divadla přenášena až 8. 7. 1926 (Tylovo Jířkova vidění z Národního divadla). Činoherní přenosy nebyly vzhledem k významu vizuální části představení příliš úspěšné.
- 285 Dne 26. 11. 1926 vysílal rozhlas první původní rozhlasovou dramaturgii – adaptaci paměti A. Charvátů „Staropražský večer. Procházka Prahou z let sedmdesátých“. O 4 dny později pak měla premiéru první pro rozhlas psaná hra, resp. scénka („Přástky“, Miloš Karelš).
- 286 Především Dalibor Chalupa, Josef Bezdiček a František Kocourek.
- 287 Mezi další objevy a experimenty autorů brněnské skupiny patří například rozvoj rozhlasového pásma, které v jejich pojetí spojovalo publicistické a umělecké přístupy, dále rozhlasové reportáže, jež orientovali na přítomnost, na reálný či všední život, a které natáčeli přímo v terénu (z továrny, z letiště) s využitím skutečných zvukových kulís, zcela nové formy rozhlasové estetiky, např. radioteletony, které do vysílání přinesly i emoce a momentální pocity tvůrce. Reportér se stal skutečnou osobností přenosu, nikoli jen neutrálním vypravěčem v pozadí, která se nebála improvizace. Chalupovy experimenty vedly ke vzniku rozhlasové kompozice, pásma a tzv. umělecké reportáže. Režisérovi Bezdičkovi se podařilo před rozhlasový mikrofon přivést celá divadelní představení v původním obsazení a režii a realizovat jejich zvukový záznam. Kožík je autorem vůbec nejúspěšnější rozhlasové hry ve sledované době Cristobal Colon (poprvé vysílána 12. 4. 1934 v Bezdičkově režii), která skládala mimořádný mezinárodní úspěch.
- 288 Na počátku 30. let Radiojournal sám obstarával vedle nově vznikajících cyklů pouze přednášky do ženské rubriky, pro děti a mládež, jazykové kurzy a týdenní a měsíční přehledy událostí z oblasti, jako jsou literatura, film, hospodářství, technika, hudba apod. AKPR, D 13773, „Přednášky v rozhlasu“.
- 289 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1932, Praha 1933, s. 5, AČRo, HM 7/391.
- 290 Konkrétní příklady přednášek cyklu uvádí Ježek, 1967, s. 174–175.
- 291 Např. Kovářik, 1982, s. 38n.
- 292 Hlavními aktéry byli poslanec agrární strany J. Černý a předseda Zemědělské jednoty A. Prokůpek.
- 293 Kovářik, 1982, s. 48.
- 294 Ježek, 1967, s. 158.
- 295 Podobné stížnosti se ale netýkaly jen odborných rozhlasů. Běžnou součástí tiskových diskusí

- o rozhlase byl spor mezi socialisty a katolíky o tom, která skupina má v programu více místa a která je naopak „utlačována“.
- 296 Od r. 1926 do 30. 9. 1941 působil jako vedoucí redaktor zemědělského rozhlasu v Praze Jaroslav Prokop, který vytvořil s Bohuslavem Horákem populární dvojici Rákose a Brázdy, zabývající se ve svých humorně laděných rozhovorech odbornými zemědělskými problémy.
- 297 Patzáková, 1935, s. 464–73.
- 298 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1929, Praha 1930, s. 6, AČRo, HM 7/391.
- 299 Už roku 1924 upozorňoval denní tisk na význam rozhlasu ve vzdělávací oblasti. Národní politika informovala, že Spojené státy zamýšlely „zříditi rozhlasovou universitu, pro 6000 studujících pro začátek. Výchovní posluchači dostanou přijímač. Začne se do zimy. Bude to mít význam pro zveřejnění vzdělanosti“ (8. 7. 1924). Podobně v Londýně byly v této době zkoušeny radiové „mluvící přístroje“ v sedmdesáti obecných školách „...a 1000 dětí slyšelo přednášku o školní hudbě. Děti jeví velký zájem“ (6. 4. 1924). V ČSR byla už roku 1924 – přinejmenším podle Národní politiky – instalována v měšťanské škole v Ústí nad Labem radiostanice. „cenná výchovná a vzdělávací pomůcka“ (20. 11. 1924).
- 300 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1932, Praha 1933, s. 5, AČRo, HM 7/391.
- 301 ČTK byla v té době úřední orgán pro politické i komerční (hospodářské) zpravodajství, byla podřízena PMR a podléhala doзору PMR a MZV.
- 302 SÚA, fond PMR, k. 211, dopis MPT ředitelstvím společnosti Radiojournal a Radioslavia o podmínkách vládního usnesení, 1. 4. 1925, č. j. 14851/XI – 1925.
- 303 Cit. podle Svět mluví, 1938/5, s. 5.
- 304 Ježek, 1967, s. 160.
- 305 Podle Svět mluví, 1935/2, s. 5.
- 306 Kovářik, 1982, s. 72.
- 307 Výroční zpráva společnosti Radiojournal 1929, Praha 1930, s. 5, AČRo, HM 7/391.
- 308 Ježek, 1967, s. 161, 175, 200–201. Ježek programové posuny charakterizuje následovně (s. 161): přesun ve prospěch tisku a počátky politického komentáře, zdůrazněná potřeba velkých reportáží z celostátních oslav a celonárodních vystoupení, soustředění zájmu na vojenské záležitosti.
- 309 Více k tomuto pořadu viz Kovářik, 1982, s. 131n.
- 310 XVII. schůze Poradního sboru RJ pro věci programové, 16. 12. 1938. Projev M. Karelš. AČRo, HM 26/1105.
- 311 AČRo, HM–34–/1335, zápisy z pracovních a redakčních schůzí, 27. 1. 1939.
- 312 AČRo, HM–34–/1335, zápisy z pracovních a redakčních schůzí, 3. 2. 1939.
- 313 Ježek, 1967, s. 169.
- 314 Polední list, podle Svět mluví, 1935/2, s. 5. Jinde: „Kdo má silnější přístroje, ten může chytat jiné stanice a také to dělá, než aby se přímo otravoval s naší“ (Nový večerník, podle Svět mluví, 1935/5, s. 5).
- 315 Svět mluví, 1935/6, s. 2, 1935/9, s. 6.
- 316 Přehled rozhlasu, 1932/5, s. 5. Svět mluví, 1935/10, s. 1, 1935/11–12, s. 11, 1935/13–14, s. 4, 1938/8–9, s. 5, nedostatku programu se věnoval např. Pondělní list, 2. 6. 1927, 3. 7. 1927 atd., výtek je možno nalézt velmi mnoho. Časopis Svět mluví uspořádal anketu na téma Rozhlas a veřejnost, v níž se dotazoval na názory na poměr rozhlasu ke státu, posluchačům a tisku. Odpovědi otištěny v číslech: 1936/14–15 a 16, v čísle 18 jsou výsledky ankety shrnuty.
- 317 Vzájemně pozdravy významných osobností zahraničnímu publiku byly oblíbeným „láskem“ evropských rozhlasových stanic, zejména u příležitosti různých výročí a svátků.
- 318 První (a úspěšné) pokusy vysílat pro české a slovenské krajiny živěji v dalekém zahraničí se méně uskutečnily už v lednu 1926 u příležitosti Mezinárodního radiového týdne. Vysílalo se mezi 5.–6. hod. ranní, hrál vlastní malý orchestr Radiojournalu s výpomocí členů České filharmonie. O úspěšnosti tohoto pokusu svědčí např. dopis, který RJ dostal (datován 10. 2. 20) od posluchače z Max-

- sachusetts: „Přivítání, zachytil jsem ve 23 hod. 10 min. amerického času Dvořákovy tance, vysílané na vlně 368 m křivou 5 kW stanicí (Stražnice, pozn. L. Č.). Příjem byl velmi čistý. Blahopřeji Vám a prosím o potvrzení tohoto dopisu.“ Takových dopisů došlo prý Radiojournalu mnoho. Ročenka Československého rozhlasu 1937, s. 11.
- 319 Španělština, portugalština, italština, srbština, příležitostně se vysílalo rusinsky, rumunsky, bulharsky, ruský, holandský, švédsky, norský a perský.
- 320 Od října 1938 byla pro zahraniční vysílání (pro region Evropy) využita i mělnická stanice (Praha II), dosud určená pro sudetské Němce. Od října 1938 do 15. března 1939 byla tímto vysílačem vysílána pouze jedna hodina německého programu (od února rozšířeno o dvě hodiny) a dvě zpravodajství ČTK v německém jazyce denně. Hlavní náplní vysílání stanice Praha II byly vedle českého programu krátké zprávy v maďarštině, ukrajinštině, angličtině, francouzštině, němčině, rumunštině, italštině a v jazycech Jugoslávie a cizojazyčné propagační (zvláště hospodářské) vysílání.
- 321 O rozdělení vlivu na rozhlas mezi stát a RJ viz např. článek V. Gutwirtha „Postátmit rozhlas?“ v časopise Svět mluví, 1935/20, s. 1. Gutwirth i v jiných článcích neustále kritizuje organizaci vysílání a způsob rozhodování o programu, kdy především nebylo jasné, kdo vlastně za co odpovídá (např. v číslech 1935/1 a 4.).
- 322 Meziministerská korespondence je uložena např. v SÚA, fond PMR, k. 211, částečně i v jiných fondech a kartonech, a dále v AKPR, T1543/21 a D 13773/38 a v materiálech AMZV, III. sekce, k. 1321. Z těchto zdrojů je čerpáno při následujícím výkladu postojů jednotlivých institucí, zde jsou také případně podrobnosti.
- 323 Vzpomeňme výše uvedenou snahu ostatních ministerstev, aby ze společenské smlouvy byly zmínky o poště úplně odstraněny a nahrazeny neutrální formulací „stát“.
- 324 Tyto formulace použilo v dopise z 31. 12. 1926 pro předsednictvo ministerské rady, AKPR, T 1543/21, č. j. 1046.
- 325 AKPR, T 1543/21, MPT pro předsednictvo ministerské rady, 18. 12. 1926, č. j. 67 309.
- 326 AKPR, T 1543/21, MPT pro předsednictvo ministerské rady, 18. 12. 1926, č. j. 67 309. MPT dokonce 22. 12. na schůzi PMR mimo program žádalo o projednání těchto požadavků (alespoň o odvolání zástupců MZV a TO PMR), ale neuspělo.
- 327 AKPR, T 1543/21, dopis pro předsednictvo ministerské rady, č. j. 188185.
- 328 MPT se ohradilo, že to nebyl žádný diktát, ale „zcela zákonný akt“ (31. 12. 1926 pro předsednictvo ministerské rady, AKPR, T 1543/21, č. j. 1046).
- 329 Později přibyl argument nutnosti bránit se stále silnější zahraniční rozhlasové propagandě proti Československu. MPT oponovalo, že naopak: „mezinárodní tendence rozhlasu spěje k tomu, aby tzv. zahraniční rozhlasové propagandy byly zakázány“ (v dopise z 31. 12. 1926 pro předsednictvo ministerské rady, AKPR, T 1543/21, č. j. 1046).
- 330 SÚA, fond PMR, k. 211, č. j. 587.
- 331 Je možno soudit, že narážka MPT („žurnalistickou kampaň tak široce a odbornicky založenou a tak systematicky prováděnou mohly inscenovati pouze osoby, které buď samy jsou žurnalisté nebo mají s žurnalistikou velmi úzké spojení“). Dopis z 31. 12. 1926 MPT pro předsednictvo ministerské rady, AKPR, T 1543/21, č. j. 1046) se vztahovala především právě na TO PMR.
- 332 SÚA, fond PMR, k. 211, č. j. 587.
- 333 Zde se ministerstva neshodla ve významu slova: MPT předhazovalo MŠNO, že chce rozhlas politizovat ve smyslu stranické politiky. Domnívám se, že MŠNO mělo na mysli spíše obecně politický význam rozhlasu než jeho využívání k volbám apod.
- 334 Dopis pro MPT z 21. 3. 1927, č. j. 35 333. AKPR, T 1543/21.
- 335 MŠNO pro předsednictvo ministerské rady, SÚA, fond PMR, k. 211, z 20. 1. 1927, č. j. 461.
- 336 SÚA, fond PMR, k. 211, dopis pro předsednictvo ministerské rady, 11. 2. 1927, č. j. 10398.
- 337 SÚA, fond PMR, k. 211, dopis pro předsednictvo ministerské rady, 18. 1. 1927, č. j. 868.
- 338 SÚA, fond PMR, k. 211, dopis pro předsednictvo ministerské rady, 8. 2. 1927, č. j. 396.

- 339 Viz kapitola o institucionálním vývoji RJ.
- 340 Viz např. Klášterková, 1998.
- 341 Podrobně viz Klášterková, 1999.
- 342 Souhrnně je uváděl například rozhlasový časopis Svět mluví v rubrikách o Tisku o rozhlase. (Např. 1935/18, s. 5, kde cituje Lidové noviny, nebo 1936/19–20, s. 1–2, kde se v rozhovoru s předsedou agrární strany R. Beranem hovoří i vztahu této strany k rozhlase. O přílišném vlivu politických stran se dále časopis Svět mluví zmiňuje v čísle 1937/3, s. 1–2.)
- 343 Viz např. Kovářik, 1982, kapitola III. (Počátky bojů o politické ovládnutí rozhlasu), s. 38n.
- 344 Ježek (1967, s. 148) uvádí, že „zemědělské interesentí ... ve snaze po ovládnutí rozhlasu šli tak daleko, že vážně uvažovali o zřízení vlastního rozhlasu. Teprve po vstupu státu do rozhlasové společnosti od tohoto projektu upustili. Náhradou jim ovšem bylo vytvoření prvního odborného vysílání – zemědělského rozhlasu Československého – které obsadilo téměř všechny „vypíchnuté“ vysílací časy“. Ježek se zde odvolává na publikaci B. Horáka Rozhlas a zemědělství, Praha 1940.
- 345 SÚA, Zemědělský rozhlas Praha 1926–40, Inventář. Zpracovaly Helena Janderková a Lidmila Dědková, Praha 1963.
- 346 Zde bude nutno prozkoumat roli agrární strany, resp. jejího pravého křídla, které mělo v ČTK určitý vliv, a mohlo proto mít zájem na jejím monopolním postavení jakožto zdroje rozhlasového zpravodajství. Z tohoto vlivu se RJ podařilo částečně uniknout až v květnu 1938, kdy zavedl zpravodajsko-publicistický pořad Okénka. Kovářik, 1982, s. 131–2.
- 347 Bude přitom možno využít také denního tisku: například Lidové listy si r. 1938 stěžovaly, že na věci politické se oznamují zpravidla jen názory Venkova, z ostatních listů jen to nepolitické, aby jako byly citovány (podle Svět mluví, 1938/3–4, s. 9).
- 348 Na tuto skutečnost si stěžoval časopis Svět mluví (jakožto jediný časopis specializovaný na rozhlas) např. r. 1935/18, s. 1: „Dnes jsme tak daleko, že žádné rozhlasové hlídky mají ze všech našich listů jen tři deníky.“ O časopise Svět mluví a jeho předchůdci Přehled rozhlasu viz např. Národní osvobození (podle Svět mluví, 1938/2, s. 5) či Kovářik, 1982, s. 96n. Zde jsou i příklady dalších novin a časopisů zajímajících se více o rozhlas.
- 349 Další podrobnosti k tomuto vztahu viz Kovářik, 1982, s. 85–9.
- 350 Srv. například Lazarsfeldovy výzkumy rakouských posluchačů či později v USA.
- 351 Např. článek „Náš rozhlas potřebuje více statistiky“ v čas. Svět mluví, 1935/16, s. 1.